Рік IX. Р. 1900 кн. II. Т. XXXIV.

34

ЗАПИСКИ

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА

виходять у Львові що два місяці під редакциєю

МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО.

MITTHEILUNGEN

DER ŠEVČENKO-GESELLSCHAFT DER WISSENSCHAFTEN IN LEMBERG

REDIGIRT VON

MICHAEL HRUŠEVŠKYJ.

IX Jahrgang. 1900, II B. B. XXXIV.

Накладом Наукового Товариства імени Шевченка.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарского.

Вийшло 25. I (6. II). 1900.

Рік IX. Р. 1900 кн. II. Т. XXXIV.

ЗАПИСКИ

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА

виходять у Львові що два місяці під редакцією

МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО.

MITTHEILUNGEN

DER ŠEVČENKO-GESELLSCHAFT DER WISSENSCHAFTEN IN LEMBERG

REDIGIRT VÒN

MICHAEL HRUŠEVŚKYJ.

IX Jahrgang. 1900, II B. B. XXXIV.

Накладом Наукового Товариства імени Шевченка

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарского.

Вийшло 25. I (6. II). 1900.

ЗМІСТ XXXIV ТОМУ.

1. *Сторінка з історії сільського духовенства (по самбірським актам XVI в.) написав Михайло Грушевський . . . . . с. 1—82
2. Деякі причинки до поправнійшого видання поезий Тараса Шевченка, написав Юліян Романчук . с. 1—32
3. Miscellanea: а) Петиция до митрополіта й полеміка з за неї, под. В. Гнатюк; б) Про збірник пісень Бодянського, под. Ол. Маркевич; в) До історії вірші на Вкраїні, под. др. І. Франко . . с. 1—14
4. Наукова Хроніка: Огляд часописей за 1899 рік — часописи українсько-руські, под. С. Томашівський с. 1—8
5. Бібліоґрафія (рецензії й справозданя, зміст на с. 57) с. 1—58

Реферати призначені на київський археольоґічний з'їзд означені зьвіздкою *).

Inhalt des XXXIV Bandes.

1. *Ein Beitrag zur Geschichte der Dorfgeistlichkeit, aus den Samborer Akten des XVI Jahr., von Michael Hruševśkyj . . . . . S. 1—82
2. Einige Beiträge zu einer kritischen Ausgabe der Gedichte Ševčenko's, von Julian Romančuk . . S. 1—32
3. Miscellanea . . . . . S. 1—14
4. Wissenschaftliche Chronik: Übersicht der Zeitschriften für das Jahr 1899: in ukrainischer Sprache herausgegebene Zeitschriften, von S. Tomašivśkyj . S. 1—8
5. Bibliographie . . . . . S. 1—58

Inhalt voriger Bände siehe letzte Seiten des Buches.

*) Die für den Kijever Archäologen-Congress bestimmten Referate sind mit einem Sternchen bezeichnet.

Staromiejskie. Ziemia i ludność, opracowała Zofia Strzetelska Grynbergowa. Льв., 1899, ст. VIII+678.

Powiat Trembowelski. Szkic geograficzno-historyczny i etnograficzny, zebrał nauczyciel ludowy Jan Aleksander Bayger. Льв., 1899, ст. VIII+319.

Bronisław Sokalski — Powiat Sokalski pod względem geograficznym, etnograficznym i ekonomicznym. Льв., 1899, ст. XVI+496.

Ще 1893 р. оголосив Музей ім. Дїдушицких конкурс на опис якого будь повіту Галичини. В означенім речинци надійшло на конкурс 16 праць, що містили описи 14 повітів. Конкурсова комісия признала нагороду шістьом авторам: 1) Б. Сокальскому за опис Сокальського повіту; 2) З. Ґринберґовій за опис Староміського пов.; 3) К. Мрочкови за опис Снятинського пов.; 4) К. Фалькевичови за опис Городецького пов.; 5) І. Байґерови за опис Теребовельського пов.; 6) В. Сарнї за опис Короснянського пов.; як видно, нагороджено авторів описів майже виключно руських повітів. Окрім того признано похвалу отсим авторам: 1) С. Полячкови за опис Хшанівського пов.; 2) Я. Миколаєвичови за опис Каменецького пов.; 3) Ст. Орачевскому за опис Лиманівського пов.; 4) А. Сальоні за опис Ланцутського пов.; 5) Ст. Бриєвскому за опис Новотарського пов.; 6) К. Антоневичови за опис Турчанського пов. Про иньші чотири працї не згадано в передмові ґр. Вол. Дїдушицкого до опису Сокальського пов. — значить, вони не витримали конкурсу. Деякі з названих праць надруковано вже давнїйше і про них були рецензиї в попереднїх книжках Записок (т. IX — камінецький пов., т. XXVI — городецький); деякі не появили ся ще друком. Тут хочу дещо сказати про три працї, нагороджені на конкурсї, яких наголовки подано висше.

Найбільша що до великости праця, то опис Староміського повіту д. Ґрінбергової, над нею належить проте довше затримати ся. Щоб докладнїйше її оцїнити, буду подавати як найбільше — по можности цитатів, бо без них вийшла би оцїнка не докладна. Зачну від анекдота, бо й авторка послугуєть ся ними як найчастїйше, хоч у такій працї, як опис повіту, повинно їх бути найменьше.

Коли авторка була учителькою в Топільници (Стар. пов.), видано там при якійсь нагодї одноднївку. Між сентенциями, які там надруковано, була одна така: „Pióro dobre dla kobiety — ale za kapeluszem“. Авторка цитує сю сентенцию (видно, що без неї не міг обійти ся опис повіту!) і дуже гнїваєть ся на неї, хоч не каже виразно, чи то до неї вона була звернена, чи нї. Я прочитавши з правдивою мукою її книжку, мушу сказати, що то якась злобна рука схарактеризувала так авторку. Бо прошу собі представити: друкувати книжку на близько 700 ст. друку,

не маючи понятя, як треба писати, що належить втягнути до працї, а що викинути, на що звертати увагу, а на що нї, що акцентувати в працї, а що нї — то називати того по імени не хочу. Видно, що авторка забажала вправити ся стилїстично, тому втягала до працї все, що де коли чула, виділа, читала, але без нїякого розбору, аби лише більше було материялу. У неї повторень що не міра; що скаже на однїй сторонї, те пише знов кілька сторін далї; говорить про річи, на яких анї трошки не розумієть ся; подає навіть латинські цитати для надання більшої поваги своїй працї, хоч виразно зазначує в однім місци, що по латинськи не розуміє! За те не згадує анї слова про такі річи, як просьвітні і економічні, товариства в повітї, не подає нїяких дат статистичних, не згадує нїчого про просьвіту селян, про стан народнїх шкіл, фреквенцию у них, число дїтий, викладову мову, про зріст фреквенциї шкільних дїтий або її упадок, про число письменних і анальфабетів, про продукцию повіту, про домашнїй промисл, про национальні відносини і т. и. Видно, що усе найважнїйше для науки, у неї не має місця, натомісь усе зайве — аж за богато. Дивувати ся авторцї, що вона таку працю зробила, здаєть ся, не можна з уваги на пословицю: Як умію, так пію; але конкурсовій комісиї, що не лише пустила таку працю, але ще й нагородила її і поручила видати чужим накладом — надивуватись не можна. На неї спадає відповідальність за працю, а що вона вже перед нами, тож придивім ся її.

Більшу половину книжки, бо 383 сторонї друку, займає істория — думав би хто, що повіту — Польщі! По що вона тут, до Старого Міста причіплена, не знаю. Та коли б вона була бодай самостійною працею, опертою на поважних жерелах і документах історичних, можна-б з уваги на те власне дарувати ще авторцї її фантазию; але повторюванє історії Польщі на підставі дуже часто навіть не наукових, але популярних підручників — се ж цїлком безпотрібна робота. Якеж розуміне тої історії у авторки, до того най послужать деякі виїмки.

„Pod względem historycznym powiat staromiejski można podzielić na dwa okresy. W górach Ruś objąwszy dziedzictwo pierwszych Słowian z wprowadzeniem chrześcijaństwa rozpoczyna kulturę, a Polska prowadzi ją dalej na nizinach. Pierwotnie ludność szukała zawsze naturalnych twierdz, któreby jej broniły od napadów wroga, od zwierza dzikiego i żywiołów nieprzyjaznych; toteż góry bywały najlepszą taką twierdzą naturalną. A Polacy jakby wierni swej nazwie, jako Polanie na nizinach osiadali, z piersi swych robiąc niejako tarczę dla kraju“ (ст. 31).

Перед Володимиром Великим „pracownikami i panami“ в Староміщинї були „Lechici“. Як Володимир В. підбив червенські городи, тодї

жителї їх стали називати ся Русинами. Багато їх перенесло ся тодї в околицї Попраду і Сандоміра, тому деякі історики говорять про Русинів над Попрадом і про границї Руси коло Сандоміра (ст. 50).

Перед руською культурою мусїли в Староміщинї бути Поляки. Доказом того гора „Lachów Werch“ над Либохорою (у авторки Libuchowa). Вправдї селянин на питанє авторки відповів, що то „Libuchowski Werch“, а побіч нього Російський Верх, але коли „Старемісто старе і Старасіль“ також, то чомуж би назви, що пригадують Ляхів, не могли походити з часів перед Володимиром? Може то останки Ляхів сидїли на однїй горі, а на другій поселили ся Русини, що прийшли з Володимиром. Дїйсні Сабінцї і Римляне! (ст. 51).

Назва Топільницї може бути „chrobacką“. На доказ того наводить авторка 7 арґументів на однїй сторонї, иньші подає десь дальше. Вистане навести один (2): На скрутї до Топільницї чуєть ся зміну температури; вона стаєть ся тепла! — Перемишль із здогадуваним промисловим округом був ляцький перед приходом Володимира (тут вже нема арґументів) (ст. 52).

Старасіль „ze stojącą zapleśniałą na zielono wodą“, із старими домами тепер пустими, а покритими „dwuszkarpowemi“ як решето дїравими дахами, з мурованою брамою нинї непотрібною, із старим костелом і церквами, що стоять нїби на пущі – мусить мати дуже давну минувшість. Вправдї анї костел, анї дахи не походять із хробацьких часів, але коли риси останнього поколїня мають цїхи вікового виробленя, то се мусить служити доказом, що прабатьки того поколїня могли бути потомками вироблених вже віковою працею людий“ (ст. 53).

Володимир В. не міг поминути Красного Спаса, тим більше, що йому не входив нїхто в дорогу. Хто знає, чи він не заїхав тодї на гору в Топільници; може то він як князь золотого Київа загубив на тій горі золоте кільце з уздечки, найдене селянином коло 1860 р. і перероблене на кілька кульчиків і перстенїв (ст. 61).

„Призадумуючись над фактом, що грамоти Ягайли були писані по руськи, переконуємо ся, що в тих часах не опирано народної сили на правах мови. Як легко Литвини русчили ся, так скоро потому спольщили ся. Ягайло писав по руськи, бо по польськи може ще не вмів. Як то він там говорив з початку з Ядвіґою — цїкава річ!“ (ст. 134).

„В Полоннім козаки лапали Жиденята, мацали, чи товсті, забивали, оглядали їх в серединї (висьміваючи роботу жидівських різників), краяли на кавалки і продавали, як кошерне мясо; в Барі варили його і їли. Поетична Козаччина — Україна!“ (ст. 267).

„Від хвилї забору Галичини австрийським урядом, „культурний уряд“ не робить нїчо иньше, лише помітує фінансово „ті краї без куль-

тури“ (скобки авторки). Таке вражінє приходить само собою. Під тим зглядом — Нїмцї були все знамениті вертачі“ (ст. 330).

Такі історичні виводи можна найти у авторки ще на ст. 55, 77, 86, 101, 383 і т. д.

Якими історичними документами послугуєть ся авторка для своїх доказів, най послужать взірцем отсї цитати.

„Що гірські околицї, підбескидська людність мало більше зносин з Угорщиною, нїж нинї, доказує подібність його до людности по тамтім боцї Бескиду і багато характерних прикмет, спільних людности з одного і другого боку гір (ст. 59—60).

Назва Самбора походить від „sobranje, sobór, zbór“. І там дїйсно збирали ся на лови і т. д. Документ на се у авторки: „Здогад сей чула я від одного руського сьвященника з тої околицї. Він казав, що свої виводи опирає на якійсь історичній підставі, але не вмів її докладно подати. Те саме казав також другий руський сьвященник“ (ст. 62).

„Кажуть, що через Пікуй (гору) не могла йти дорога і камінь той (з якимсь руським написом) не мав рациї істнованя; але можна думати, що Пікуй не міг бути так дуже недоступний, коли на ньому по переказам відбували в XVI в. лови женщини, а то Бона. Менї оповідав про те хлоп провідник і т. д (ст. 102).

Старемісто було давно польське. „Вираз „miesto czy miasto“ служить доказом польських елементів, що в щоденнім житю мали вплив на руську мову“. Коли-б воно було руське, було-б звало ся „Старий град“ (ст. 106).

„Нестор писав так, як говорив народ під Київом, а народом тим, як відомо, були Поляни (у авторки = Поляки). У Нестора є такі вирази: dom, domowi, strzecha, izdebka, ryskal, gumno, błonie, ruczaj, potok, człowiek, synowie, dziewica, kmieć, papież, mnich, Rusini і t. d. Pomimo tego Polacy nie mają uroszczeń do ziemi pod Kijowem“ (ст. 209—210).

Таких історичних „документів“ можна навести ще далеко більше, але я обмежу ся сими і перейду до дальшого.

Наукова певність авторки показуєть ся взагалї всюди тим, що вона уживає майже на кождій картцї виразів: mówiono mi, słyszałam, opowiadają, і т. д. або таких як: „Zwróćmy się teraz do Dniestru, badajmy go i pytajmy o wszystko“ (ст. 17); „wszak w pewnem dziele“[1]) (ст. 33) і т. д. Не можу одначе повдержати ся, аби не навести ще

[1]) До того додає авторка таку замітку: „Pierwiastki dziejów ojczystych“. Kto jest autorem tego dzieła i tej wzmianki, nie umiał mi objaśnić ten, który mi je polecał. Podobno profesor Smolka przychylnie to dzieło ocenił.

двох місць в ориґіналї, в яких пробиваєть ся знане авторки як найлїпше. 1) „Wyraz hramota pochodzi podobno nie stąd, że pisma z początku przeważnie z chramów (świątyń) wychodziły, gdzie sztuka pisania była uprawianą, lecz od wyrazu greckiego: grammata (pisma, liczba pojedyńcza gramma)“ (ст. 95). 2) „Może być, że wszystko, com o przedhistorycznych dziejach tej okolicy, o Lachach i Chrobatach napisała, jest domniemywaniem tylko, które krytyki naukowej w zupełności nie wytrzyma; lecz pokusa była zbyt silną: nie mogłam powstrzymać się od zaznaczenia niektórych faktów i wniosków. Może one przydadzą się do wprowadzenia jakiej prawdy. Na robienie studyów nad Chrobatami i czytanie Chrobacyi Wojciechowskiego, czy innych dzieł odpowiednich nie mam już czasu“ (ст. 57).

Коли я вже влїз в історию, то буду дальше йти, порушуючи й такі справи, як польсько-руські відносини, до яких авторка з замилованєм звертаєть ся, де лише може, зовсїм без потреби, — перероблюючи їх, натурально, на своє копито, — та до її патріотичних „wywnętrzeń“. При тім мушу деякі місця привести в ориґіналї, аби в перекладї не стратили своєї краси.

„Ci Mazurzy, to nie jest żywioł brutalnie pożądający lepszej doli kosztem drugich. On nie będzie napadać cudzej, raczej swojej bronić będzie własności, bo.... ma już czego bronić, bo mają mu już czego zazdrościć biedniejsi od niego ludzie (себ то Русини)“ (ст. 3).

„Бог не призначив з гори певного кавалка землї анї для одного, анї для другого народу виключно. Котрий вложив в неї більше працї, той має до неї більше право, але і то на стілько, на скілько дїйсно працював більше. Лише насильство повинно бути відперте, але його розумінє дуже змінне. Навіть право меча було давнїйше не насильством, але героїзмом. Де його не було чути, там не було насильства. Як Ляхи не можуть пошукувати своїх прав на Русинах, що до Червенських городів, так Русини не можуть твердити, що та земля належить лише до них. Бог не уложив вічної мети для народів“ (ст. 57—58).

„Не можна казати, що ся земля належить одному або другому племени, що вона польська або руська, так помішало ся на нїй право тих народів, здобуте десятивіковою спільною працею. Анї Поляки не можуть домагати ся, аби Русини уступили з первістних ляцьких городів Червенських, коли до тої назви Червенські приросла назва Русь і зробила ся з того потім Червона Русь, анї Русини не можуть жадати, аби Поляки винесли ся з неї тому, що Володимир В. здобув колись сю землю, опанував народи без народного почутя і що кілька віків панували на нїй в своїх дїльницях руські князї. Бог не назначив з гори кождому народови вічного місця побуту і власности, не зробив етноґрафічної

карти будучої Галичини по руській або польській волї, не призначив її для одного племени, але дозволив здобувати її правами сильнїйшими від права меча, а то працею і кровию пролятою в її оборонї" (ст. 111—112).

„Прикмет (руських) не нарушувано (в Польщі) брутально, хоч в цїлім сьвітї тодї забори при помочи релїґійного оружа були приняті і уважані навіть за обовязок. Але Поляки не були елементом „brutalnie zdobywczym", вони працею і кровю зарабяли на своє істнованє на сїй земли, добуваючи її самохіть без насильства тим, чим аж пізнїйше почато воювати „narodowościowo". Тодї не уживано ще такого оружя, нїхто не воював ним, тому нїхто не боронив ся від нього; воно не було кривдою. Культурний вплив відбував ся спокійно, а навіть в користь завойованих елементів. Поляки не всякли також так як иньші завоювачі в місцеву людність, бо не здобували її насильно (ст. 143—144).

„W r. 1875 wojna w Starejsoli między Polakami i Rusinami. Przedmieścia ruskie będące przy wyborach w większości, chcą w radzie miejskiej wziąć górę, wybierają burmistrzem Rusina, pognębiają miasto i Polaków. Praw swoich dawnych bronią dzielnie - mieszczanie Polacy, z burmistrzem swoim zacnym Wojtasiewiczem na czele, który jako małżonek Starejsoli, będzie mógł niedługo z nią złote wesele odprawić" (ст. 371).

„W ostatnich czasach dosyć żywe współzawodnictwo Rusinów z Polakami objawiło sie w Starejmieszczyźnie przy wyborach. Mamy pewne wiadomości, że najwyższe władze krajowe, które w ten powiat i tak wszędzie Rusinów na najwyższe stanowiska urzędowe wysyłają i mianują — objawiły życzenie, by także Rusin został wybrany posłem do Sejmu. Tymczasem pomimo starań tych władz, został nim znów Kazimierz Bielański. Zapewniano nas, że nawet gospodynie ruskich księży (!?) przeciw niemu agitowały i niektórzy przeciwnicy jego Polacy z Rusinami przeciw niemu się związali. Tu gdzie walczyły na miecze prawie — zastępy szyzmatyków z unitami, walczą dziś gospodynie księży. Czasy a czasy!" (ст. 380—381).

Взірцем „порядного" Русина був для авторки о. Волошинський зі Страшевич, що умер 1899 р. Про нього написала авторка цїлу тираду, та наводити її вже не буду.

Дальша наука така: „Най Русини не вичерпують сил на некористну боротьбу насильства, най не тратять часу на безплідну боротьбу ненависти. Най не кличуть: За Сан! бо Поляки можуть закликати: Проч з ляцьких городів Червенських! Коли не зрозуміють своєї вартости, не зрозуміють, що нинїшним оружем є праця, коли схотять прийти до всього правом насильства, то докажуть, що не належать до народів будучности. Треба закинути безплідну систему бездїльности, ненависти,

лїнивства, самолюбних забагів до прав, що прислугують обом народам сеї землї..... Поляки (яких самі Русини, називають по тихо — що так скажемо — добродушними) будуть працювати самі над руським народом, на чім власне залежить тому лїнивому Славянинови. Але Поляки мусять мати певність, що з того Словянина не стане потім Монґол рабівник, що любить жити чужою працею. Не роблячи нїчо — прийти від разу до всього — на то не дозволює навіть сема заповідь" (ст. 518).

Таких цьвітів розсїяних по книжцї тілько, що з них можна вібрати окрему брошуру. Для цїкавих я зазначу ще сторони для скорої ориєнтициї: 4, 5, 123, 317; 57, 77, 109, 181, 365, 383, 516—518, 561, 566, 609 і багато иньших.

Які иньші чудасиї розкидані по книжцї, вистане, коли згадаю, що авторка описує нпр. школу, в якій учила і зазначує: „W szkole tej urodził się Opis powiatu staromiejskiego" (ст. 595), се очевидно замітка для її будучого біоґрафа. Описуючи хату селянина (як!) каже про піч, що він собі зробив: „A to wszystko tak sprytnie urządził, że w zimie piec się od kuchni doskonale ogrzewa, a w lecie jest chłodny" (ст. 430). Кушнїрі шиють у неї не кожухи, але сердаки (ст. 409). Від часу до часу вона пробує навіть пускати „віци" пр.: Siciński zakłada pierwsze „Liberum Veto". Dzisiaj nazywa się to „obstrukcyą". Такі річи тягнуть ся в безконечність.

Відділ етноґрафічний не лїпший у неї нїчим від історичного. Бойки, яких вона мала описувати, описані так: „Два тисячі лїт перешуміло над ними, а вони законсервовані, зістають у на пів поганськім характері (?!), дикші нинї може нїж тодї, коли виходили з краю, де встає сонце і війшло найскорше сьвітло цивілїзациї, де чоловік не гноблений так як тут супротивними силами природи, міг скорше думати про осьвіту свойого духа" (ст. 48).

Бойки з Угорщини, сусїди Староміських, виглядають так: „Лиця їх худі, довгі, з довгими носами, прозорими очима — пригадують звірята і то кози (!). То лиця бездумних ідиотів. Ковнїри їх сїраків, що спадають з заду аж до пояса (!) своїми френзликами, широкий, міховатий крій одежі, в якій виглядають нїби в пелєринї, з'огиджують їх чоловічу постать" (422).

Її знанє народної словесности пробиваєть ся дуже красно в отсьому уступі: „Хто перегляне „Zbiór pieśni ludu galicyjskiego" Вацлава з Олеська (про иньші збірки вона не чувала) переконаєть ся, що польські піснї взагалї більше своєвольні, меньше скромні, але в любовних справах оспівують все (!) історию нещасливих дївчат; руський народ знов співає або сентиментально, або „ponuro, tragicznie", але коли бесїда про любов, то змістом буває все подружня невірність, а не утрата

дівочого вінця. Видно, що ті пісні, які натурально повстали давнійше, добре відбили характер того народу, що і люстратори (!) королївських посілостий, а радше праводавці (!) ствердили“ (ст. 234).

„Вірші про панщину мусїли повстати в касарни, або серед маршів і військових біваків(!), а розширили ся тим способом, як ширять ся всї співанки — через військо! (ст. 363). В піснях про панщину згадуєть ся лише, що наставничок „гойкат“, але про битє нема окремих пісень! (ст. 364).

„Na co się czortopołonnyka używa, nie możemy wyjawić(!), bo się nie nadaje do publikacyi ta praktyka i o chorobie tej trudno pisać“ (ст. 439). Так розуміє авторка задачі фолькльору.

„Число весїльних латканок нескінчене (?), можна би томи списати; мельодия їх дійсно проймає, але трудна до підложеня під ноти, бо то заводженє, в якому не можна дослухати ся мельодиї і такту (ст. 476).

„Мельодия (обжинкових пісень) трудна до запамятаня і підложеня під ноти, але дуже сильна, ориґінальна, дотепер невикористана; виражає вона досконало те, що хоче виспівати. Є тут і якась омлїлість людий, що працюють цїлий день у поспіху „аби були в кінци, аби ішли дївки в вінци“, є тут патриярхальний тон люду привязаного до своїх панів опікунів добрих і хлїбодавців; не чути тут нїякої ненависти“ (ст. 481).

„Я бажала все дійти, яким способом повставали народнї пісоньки, коломийки, краковяки (між Бойками!). Більші річи (sic!) діставали ся певно до народа за посередництвом дворів, теорбаністів і лїрників (красні народнї пісні!); менші мусїв він сам творити. Два рази удало ся менї спіймити на горячім учинку твореня коломийки шкільного хлопця“ (ст. 484).

„Вояцькі пісні, особливо марші варті аби їх зібрати. Подаємо тут одну — про люльку, розповсюднену по селах, а правдоподібно вояцьку“ (ст. 490). Тою вояцькою піснею має бути звісна гумористична пісня:

Ой учора із вечера люлька ся курила,
Спала з гори на долину, до цебра ся збила і т. д.

Що вона має спільного з вояками, то хіба авторка потрафила би пояснити.

Повище сказала авторка, що вояцькі пісні варта зібрати (вона видно навіть про Кольберґа нїчого не чула), а дальше говорить: „Кажуть, що є дуже жалісні і красні вояцькі пісні, але ми не могли їх чути“ (ст. 494). Що вона властиво чула і на якій підставі заявляла, що варто їх збирати, не знаю.

„Ze wszystkich czułych kołomyjek dwie zaledwie odnoszą się do mołodycі“ (ст. 503). Яка заслуга авторки, що їх відкрила!

Говорячи про церкву, мовить, що „lud wcale ładnie śpiewa „Radij (sic) sia newisto! i Matce Boskiej musi to być przyjemne“. Дальше співає сьвященник: О всепітая Мати! „a lud za nim ciągnie tę rzeczywiście piękną pieśń cerkiewną, której melodya wpada czasami w nutę staropolskiej pieśni: Wezmę ja kontusz, wezmę ja kontusz, szablę przypaszę!“ (sic, ст. 614).

Думаю, що я тільки нацитував тут з книжки д. Ґрінберґової усяких куріозів, що кождий може докладно оцінити її „працю“ нагороджену на конкурсї. На закінченє наведу ще усякі слова, аби показати, як авторка знає мову того народа, який забрала ся описувати, якого діти вона учила колись у школї. Слова ті звучать: A wi diwki, daj Boże zdrowiczko, Bożoju łasku (acc.), naszoj cisariwni, jehawjem, dla Kasuni mołodi (dat.), wyrażenie „hołosznie“ urobiło się zapewne od tego, że niemi okrywa się gołe nogi (! ст. 422), z rozumu zejde, ludy nadejszły, kto, upiry kiński, se siłu, kazali, widejszow, wytiachnuw, z kim hocz z tym hocz, nie tańciujesz, my popłatemo, pił chaty (пів), sedyt sobi seritkoja, horeńko kamennaja, sławiwnyj, mowiły, narobisz, szinkaroczko і т. д.

Коли-б хто запитав тепер мене, яка користь з сеї книжки, для кого вона написана, то я не знав би, що йому відповісти. А прецінь менї доводилось читати на неї рецензию чоловіка, навіть співробітника етноґрафічного польського журнала і він похвалив її. Чим він водив ся при оцінцї, не знаю — хіба куртуазиєю. Ся книжка надавала ся б хіба на одно: аби хто засїв до неї і переробив її на гуморєску. Не зле булоб також, якби хто з істориків виказав ті підручники, з яких відписана у нїй патриотична история Польщі.

Зовсїм иньше вражінє робить друга книжка — опис Теребовельського повіту д. Байґера. І вона написана не без деяких прогалин, часом навіть хибних поглядів, та все приносить богато цікавого, і навіть нового. Вона складаєть ся властиво з трьох частин: 1) ґеоґрафічної, де описуєть ся положенє повіту, великість, границї, ріки, стави, мочари, підсонє і т. д., 2) етноґрафічної, де описують ся оселї, подаєть ся характеристика народа, його звичаї, обряди, перекази, повірки, описуєть ся одїж, помешканє, пожива і и. 3) історичної, де головна вага спочиває на описї міст і місточок повіту та історичних памяток. Загальний історичний перегляд очевидно слабший хоч би тим, що його автор мусїв переказувати за другими, коли тимчасом при льокальних описях він користував ся місцевими документами і особистою обсервациєю. Я піднесу з працї дещо характеристичнїйше.

До слабого боку праці належить зачислити те, що автор даючи погляд на загальне положенє повіту послугував ся декуди зовсїм не потрібно поезиєю. Так само наведенє латинських назв звірят або ростин без усяких пояснень не може нїкого інтересувати крім специялїста. Цїлком непотрібною балаканиною треба уважати деякі уступи автора при характеристицї людности повіту. Вони не доказують нїчого і хіба пригадають, що подібні місця читало ся вже до не схочу у всяких людий, що старали ся нарід характеризувати. Подам приклад: „Ми далекі від того, аби робити тутешньому народови закид лїнивства, якого він зовсїм не заслугує. Зауважаємо одначе, що вроджена його повільність і тяжкість в роботї бувають причиною, для якої його праця не так видатна як могла би бути при більшій енерґії“ і т. д. (ст. 37).

Давнїйша история випадає також подекуди слабше, нпр.: В початках словянської ери були Червенські землї, отже і нинїшнїй Теребовельський повіт, заселені лєхіцькими племенами, що завойовані аж 981 р. — по сьвідоцтву Нестора — Володимиром В., приймили з протягом часу мову, звичаї і віру від Русинів і з'асимілювали ся вповнї з тим народом“ (ст. 26).

Дуже слаба сторона автора — та то вже не лиш його, але взагалї всїх авторів Поляків — се те, що він Русинів і Поляків дїлить не по якимсь национальним прикметам і ріжницям, але по обряду. У нього кождий греко-католик Русин, кождий римо-католик Поляк, хоч нераз сї Русини і Поляки живуть побіч себе і в нїчому більше не ріжнять ся, крім обряда, ба навіть належать до тих самих родин. Виходить таке, що вчора був хтось Русин, але змінив обряд на римо-католицький і нинї став Поляком! Через те статистика повіта представляєть ся от як цїкаво: Римо-католиків у повітї було 25.633; греко-католиків 38.13^, вірмено-католиків 19, неунїятів (?) 56, евангеликів 22, Жидів 7.963. Що до мови, то людність послугувала ся: польською мовою 31.968 (44.50%) [значить усї римо-католики, тай ще Жиди; яка се правда, кождий може легко сам переконати ся], руською мовою 39.504 (55.04%), нїмецькою 179, иньшими 122. (По жидівськи, як видно, не говорить у повітї нїхто). Тимчасом сам автор заперечує ті урядові дати, коли каже; „Що до народної мови, то треба передовсїм зауважати, що загально уживана руська мова з виїмком Підгайчиків, Лошньова і Вербівця, де селяни, що походять з Мазурів, говорять майже виключно по польськи. Володїють при тім плавно руською мовою, якої й уживають в зносинах з Русинами. Панує руська мова, якою селянин послугуєть ся найохотнїйше без огляду на обряд і народність, до якої належить. У Боричівцї нпр. де людність виключно польська з виїмком одної руської і кількох жидівських родин, трудно почути селян, аби говорили

по польськи. Навіть шляхта в Застїночу і иньших оселях уживає переважно руської мови. І так дїєть ся, хоч у кождій місцевости, де переважає польський елемент [як ми бачимо — то він переважає у трьох селах!], його мова викладова в школї... По просту встидаєть ся своєї родинної мови, говорячи, що то „панська“, а руська — то „хлопська“.

„Польської мови уживають селяни переважно лише з потреби, в зносинах із своїми сьвященниками, дїдичами, урядниками і учителями і взагалї з інтеліґенциєю, на скілько вона узнає за відповідне і потрібне з польським селяном говорити по польськи. Багато осіб грішить головно тим, що з „засади“ говорить до хлопа по руськи, а до Жида по нїмецьки, понижуючи тим способом ненароком вартість родинної мови.

Повисша увага не дотикає сьвященників, котрі що до переховуваня і ширеня польської мови серед парохіян мають безперечні і нїчим не захитані заслуги. Багато також иньших людий з посеред осьвічених верстов нашої суспільности перестерігає того, аби в розмові з Поляками уживати польської, а з Русинами руської мови, що цїлком добре і справедливе“ (ст. 131—132).

Те саме потверджує ще автор на иньшому місци, де каже: „Тим способом відбуваєть ся весїльний обряд у всїх майже місцевостях нашого повіту з однаковою проґрамою так у Русинів, як у Поляків. Мови і співи майже виключно руські, лише в містах і деяких селах, де польський елемент переважає, дають себе чути побіч пануючих руських пісень і польські“. (ст. 96).

Супроти такого стану річий усї дати і цифри, які наводить автор, а які говорять про обі народности — треба уважати фальшивими і на них зовсїм не покликувати ся.

Найцїкавійший роздїл у автора — то статистичний, де він подає число людности кождого села, подїл на обряди, погляд на еміграцийний рух, на відносини санїтарнї, церковні, на шкільництво, товариства, рільництво і промисл та кредитові інституциї. З роздїлу того найлїпше можна оцїнити, як далеко Теребовельщина посунула ся в просьвітї, що доси зроблено для піднесеня селянства, а що треба ще зробити.

Етноґрафічна частина працї зроблена досить побіжно, але багато в нїй інтересного, а в порівнаню з н. Ґрінберґовою — навіть дуже гарна. Навіть у мові не подибуєть ся у п. Б. багато похибок, а й ті що є, то маловажні, пр.: łza bje (лоза), wij sia winoczku, na tisowim stoli, mołodszyj sestri (dat.), szłam, ej prosoż wołəju, pływała szczupa ryba, rosu kosu (русу), Julcune, dat. і voc.), zamek У автора зрештою не багато руських текстів, то може й тих помилок мало. Досить неприємно вражає в його працї те, що руські терміни наводить він у спольщеній

формі, через що виходять такі дивогляди язикові, як dziaduch — дїдух, studeniec — студенець, strychacze і pleskacze — сніпки на хатї і т. д.

В усякім разї праця д. Байґера не без вартости, особливо-ж цінні ті місця, де він цитує місцеві архівні документи і подає описи місцевих памяток. З того боку його праця буде становити дуже добру підставу до лїпшої моноґрафії повіту, яка повинна колись появити ся і яку тепер буде далеко лїпше зробити, чим було то для автора, що перший взяв ся за таку роботу.

Найлїпша без сумнїву з усїх трьох названих висше праць — праця д. Сокальського і її належить ся зовсїм справедливо признана нагорода. Поперед усього автор стараєть ся наводити як найбільше фактів; не говорить — як д. Ґрінберґова — про річи, яких не розуміє; уміє розріжнити, що для його працї має вагу, а що нї, тому не подає в нїй нїчого такого, що не належало би до річи; праця написана надто ясно, зрозуміло для кождого, хоч автор і не надав їй форми гуморески, як д. Ґрінберґова своїй.

Праця подїлена подібно, як Байґерова, хоч в дечім ріжнить ся від неї. В першій частинї, ґеоґрафічній, подає автор положенє повіту, його величину, границї, форму і характеристику землї, ріки, озера, підсонє. В другій частинї, етноґрафічній, подає число людности, характеристику народа, описує його ношу, загороду, поживу, звичаї і обряди, забави, хороби і лїки на них, характеризує коротенько мову і подає словарець менше уживаних виразів. Ся частина працї оброблена в автора дуже добре; я піднесу в нїй що найхарактеристичнїйше.

Всеї людности було 1890 р. 90.025 душ, з того 44.506 мужчин. До руської народности зачислило себе 60.063, до польської 16.063, до жидівської (звертаю увагу, що автор признає жидівську народність; иньші зачисляють Жидів у нас без пардону до польської народности) 13.604, до нїмецької 295. „Русини визнають греко-католицьку релїґію, Поляки римо-католицьку, Нїмцї переважно римо-католицьку і протестантську. Руської мови товариської уживає 58.422, польської 29.662, нїмецької і виїмково сербської та чеської 1.491 душ“. (Ст. 45).

Як баламутні усї слова в скобках видно з того, що автор для означеня народности уживає обряду, зачисляючи римо-католиків до Поляків, а греко-католиків до Русинів (як Байґер і як взагалї роблять у нас Поляки!). Розумієть ся, що такий подїл тілько варта, що цифри уживаної товариської мови. В автора руської мови уживають навіть не всї греко-католики (по думцї автора, Русини), натомісь польської усї нїби то Поляки і Жиди. На якій підставі дає автор Жидам за товариську мову — польську, не розумію. Жиди — особливо в таких місточках, як у Сокальщинї — говорять дома не инакше, як по жи-

дівськи (жидівсько-німецьким жарґоном). Лише дуже незначне число інтеліґентів — урядники, лікарі, адвокати — послугуєть ся польською мовою в родині. За те кождий Жид говорить у зносинах з иньшою людністю по руськи (нераз дуже добре) і по польськи. На тій підставі можна так само, і навіть з більшим правом, сказати, що мова товариська Жидів — руська! Чому у всїх римо-католиків такаж товариська мова — польська, трудно зрозуміти, особливо супроти слів висказаних автором на иньшім місци: „Сільська людність, як Поляки так Русини, говорять із собою виключно по руськи, а говорить взагалї добре і поправно. Польської мови уживають мешканцї міст і місточок та польських сїл, нпр. Острова, на скілько вони латинського обряду (?), і Жиди в зносинах з інтеліґенциєю. По селах уживає руська людність польської мови або польських пісень виїмково в часї родинних празників, нпр. весїля". (Ст. 261). Чиж не суперечить тут собі сам автор? До поясненя треба лише додати, що при весїлях уживають справдї декуди певних сталих формулок і нечисленних пісень у польській мові.

Людність повіту уважає автор мішаниною ріжних народів, хоч доказів на те не дає ніяких: „Підлягли (зайди) перевазї тубильців, зрущили ся, переймили ся їх звичаями, заховуючи деякі відрубні прикмети в ноші і вимові, що з кождим роком затирають ся що раз більше; по кількох лїтах тяжко вже буде пізнати, що колись наплила тут чужа людність, що з тубильцями змішали ся Мазури, Волохи (Волевин, Яструбиця), Мадяри (Угринів, Хоробрів), Литвини (Тудорковичі, Войславичі) і Татари (Бобятин, Паркач); останнї причинили ся в богатьох місцевостях до опоганеня красного славянського типу". (Ст. 50). Відповідно до того автор дїлить людність на кілька типів, яких подає границї і характеристику. Вірність тих його поглядів можна очевидно справдити лишень на місци. Переважній частинї людности признає роботячість і енерґію. Поступовість її видить в тім, що ношу свою заміняє що раз більше купною, а доми стараєть ся ставити такі, як по місточках. В кождій громадї Сокальщини мають бути також громадські шпихлїрі, що на передновку підпомагають сильно біднїйших селян.

Між звичаями звертають на себе увагу особливо отсї: 1) Потрусини. „В селї Лучицях обходять окрім хрестин і похрестин третього дня ще й потрусини. Куми (2 парі) сходять ся до дому, де були хрестини; під позором полїпшеня комина, складають ся на горівку і пють. Жінки (також куми) беруть горнець з глиною і йдуть голити кумів. Мажуть їх глиною по лици, а потому обшкробують тріскою (нїби голять). Куми-мужчини обтріскують за те жінок порядно глиною або сажею так, що виглядають потому, мов би тачали ся по болотї... Всї натурально пяні. Як хто тримав перший раз до хресту, то куми примушують його всякими

примівками купити лїтер горівки і трохи пива. Називають те „фризованєм“ (фрицованєм)“. Ст. 90.

2) Як молодий з молодою прийде до свойого дому і засяде до вечері, тодї гасять сьвітло і він її цїлує. В часї вечері гасять так сьвітло три рази і цїлують ся не лише молоді, але і свати, а парубки цїлують дївчат (Лучицї, Довжнїв, Стемятик. Ст. 113).

3) В деяких селах Сокальшини заховав ся ще рід перезви, що обявляєть ся в от сьому: Молодим стелять солому в коморі, підкладаючи під неї каміня, а під голову пеньок і шлюбні вінки. Приданки (женщини) розбирають молоду до сорочки, навчають, аби не бояла ся, бо то добре і ведуть до комори. Там здоймає бона молодому чоботи, за що дістає від нього 20 кр. і бє його холявою. По сьому йдуть обоє спати. По часї вибігає молодий тайно з комори, аби нїхто його не увидїв, бо инакше мусїв би поставити кварту горівки, і приносить молодій води, аби вмила ся. До води вкидає її одного золотого. Потім входять родичі молодих до комори з прядивом і хлїбом (як до поліжницї) і віншують: „На щастє, на здоровлє с молодим чоловіком і т. д.“ (ст. 133). Ревізия сорочки, як на Українї декуди, не відбуваєть ся. Звичай сей в Галичинї дуже мало знаний.

4) Колодка. Її обходять в понедїлок по сиропустній недїлї так: „Вже в недїлю вечером збирає ся кілька жінок в одної, творячи рід „комітету“, приготовляють в значній скількости мясо, ковбаси, сир, масло, а потім ідуть до коршми, де розпочинає ся піятика, що треває звичайно до півночи. В понедїлок рано сходить ся вже більше число жінок (тілько замужних) кожда з поживними запасами. Нові ставляють на стіл по пів лїтра горівки. Баба, що веде перед у всьому, має при собі шнур, а на ньому привязаний кавалок деревяного клецка (колодка). Скоро до коршми увійде мужчина, привязують йому до ноги сю колодку. Викупити ся від неї мусить певною мірою горівки, за що жінки частують його їдою. За кілька годин переповнюєть ся коршма хлопами і бабами і тодї піятика доходить кульмінацийної точки. Починають ся бесїди (імпровізовані) і порноґрафічні співи. От одна делїкатнїйша пісня:

Ой колодка, колодка,
В мене губа солодка;
В кого єдна, в мене дві,
Солодкії обидві.

Запивають ся до непритомности, багато мужчин і женщин храпає на лавках у коршмі, вкінци лїзуть пяні до домів, допускаючись нераз згіршеня навіть на улицях“. (Ст. 202—203).

5) Бабин празник або проводи. Проводи присьвячені памяти померших. Їх обходять в пятницю або суботу провідного тижня по

Великодни. Того дня приходять до церкви самі баби і приносять із собою по три книші і тілько білих яєць, кілько в родинї померло старших осіб, та тілько писанок, кілько умерло дїтий. Окрім того кожда жінка має в кобели ковбасу, сир, масло, яйцї і т. д. По богослуженю сїдають на цвинтари, пють горівку і їдять ; як непогода, то йдуть до коршми, або до якої хати. Як поїдять усе, то запивають ся ще нераз у коршмі до пізної ночи. Мужчинам приходити між бабів тодї не вільно. Бабам вільно того дня ходити в церкві з тацою і збирати між собою складки, та звонити по душах померших.

На ст. 199 подає автор знану пісню:

A Hawryło ze sosny spuskaw si,
Padł na lód, a lud załomił si.
I siekierki zatopił,
Tabakierki zamoczył na wieki.

Ся пісня не може бути записана з народнїх уст: Русини співають її по руськи, Поляки-ж коли-б її перекладали, то певно не таким диким способом, як тут показуєть ся. Се найпевнїйше переклав якийсь інтелїґент, для глуму над польською мовою руських селян, а звідти попала вона у збірку д. Сок. Так само не народнього походженя пісня 1 на ст. 91.

Декуди подибують ся хибні погляди в автора, особливо коли він висловляє свої здогади, нпр. „Piosnki tenie są kolędami i rzadko bardzo zawierają jakąś myśl głębszą, a melodya ich monotonna nie wywiera miłego wrażenia“, так говорить він про щедрівки, не знаючи, що мельодиї деяких щедрівок дуже красні, а зміст повний краси і поезиї.

Третя частина книжки історична; в нїй так само найцїннїйші звістки про місцеві памятки, як у Байґера; загальний історичний огляд слабший. Четверта частина книжки, економічна, не зла, але могла-б бути далеко ширша.

Руської мови не знає д. Сокальський, як і попередні автори; наведу тут приклади: pryszow, jihała, a naszeji babusi (dat. sing.), w sej hodyni, pariboczki, diwoczki, tylko, swoju rodojku, prosył, pohyłoje derewce, ukłony sia ze sto raz, teszcza zieta wytaje, wyjdy starosto na pidsinejku, powyj witrojku, na toj kałyni, hde, naj sia tatuniu kaje, wid pani mołodoj, świeczoneju wodońkoju, Mychaś mene mylszyj, tam widaw (видáв, видїти), w piatym lisi, pidwireńko, z dorohymy przyprawamy, rutu zamrozyła, błahosłowy tateńko, skenu, kaminnoju horońku, plite (плете), pryjmyj bateńko, na riki, ja szcze dziwońkoju, sywij sokił, korowaj mysył, w naszim korowaje, posedity, zadławyły sia, ne mijesz wdaty, kruto sia dywył i т. д.

Що автор не міг позбути ся тенденцийности у своїй працї — зрештою цїннїй — про се, крім вказаних місць, в яких говорить ся про національні відносини, сьвідчить ще й отся увага: „Niepodobna pominąć milczeniem tej okoliczności, że w niektórych wsiach opisanego powiatu, księża ruscy wywierają stanowczy wpływ na kojarzenie się małżeństw (польські з того боку, як звичайно, ангелики!). Wiele małżeństw nie dochodzi do skutku dla tego, że jegomość się nie zgadza, ażeby parobek gr.-kat. obrządku żenił się z dziewczyną obrządku rzym.-kat., lub przeciwnie. Smutne, jednak prawdziwe". (Ст. 95). Сю увагу найлїпше можна порівнати ся з Жидом, що бив хлопа і кричав, що його бють!

Як видно, працї д. Сокальського не багато можна зробити закидів а добра сторона говорить сама про себе. Тим вона й найвартнїйша з усїх описів, про які була тут мова.

Зводячи все сказане ще раз до купи, приходимо до отсих виводів, спільних усїм авторам:

1) Усї автори не використали до своїх історичних нарисів докладно архівів (нпр. львівського, бернадинського і иньших), через що умалили добровільно їх вартість. При описї повіту треба було стягнути всякі можливі документи, аби образ відносин повіту представити як найдокладнїйше.

2) Усї автори, говорючи про національні відносини Русинів і Поляків, тенденцийні. Тенденцийність та походить деколи з незнаня правдивого стану річи, деколи знов із вродженого, або розбудженого шовінїзму.

3) Усї автори не знають докладно руської мови, хоча стикаючи ся з народом, могли її вивчитись. Сей факт повтаряєть ся одначе не від нинї; він тягнеть ся у польській етноґрафії червоною ниткою ще від Вацлава з Олеська і Жеґоти Паулї, втягає в себе навіть такого етноґрафа, як Кольберґ, і кінчить ся на наших авторах. Тим самим дає він нам підставу догадуватись, що Поляки взагалї нездібні заволодїти вповнї українсько-руською мовою, через що усїм їх записам з уст руського народа не можна вірити, а усї фільольоґічні спостережаня треба уважати за хибні.

4) Усї автори не обізнані ще з порівняним методом в етноґрафії, через що не старають ся порівнувати своїх записів хоч би з такими збірками, які навіть на провінциї не трудно було їм дістати (пр. Materyały do antrop. kraj., видавані краківською Академією, що є по бібліотеках кождої ґімназиї).

Гадка отже опису повітів Галичини, піднесена Музеєм Дзєдушицких, добра і може принести не малі користи для науки, але до неї треба брати ся з иньшого боку, як згадувані автори. З огляду-ж, що є багато

таких річий, які в польських описах представлені тенденцийно або замовчані і такі будуть завсїгди, доки Поляки не позбудуть ся национального шовінїзму, показуєть ся потреба руських описів руських повітів Галичини. *В. Гнатюк.*

Извѣстія общества любителей изученія Кубанской области. Выпускъ I, подъ редакціей В. Сысоева и А. Дьячкова-Тарасова, Катеринодар, 1899, сторін IX+166.

В грудні 1897 року почало функционувати в Катеринодарі на Кубані нове наукове товариство — „общество любителей изученія Кубанской области“ і отсе перед нами лежить перший випуск його „Извѣстій“. Мета молодого товариства — „всестороннее изученіе Кубанской области“: — її климату і взагалї фізичних умов, фльори, фауни, мінеральоґії, етноґрафії, археольоґії, історії і т. и. Проґрама широка і цїкава, тим то можна тільки побажати молодому товариству як найкрасшого успіху в його важній та не легкій роботї.

Звертаючись до першого випуску „Извѣстій“, мусимо насамперед зауважити, що зміст його дуже ріжнородний, аж надто вже. Тут здибуємо статї по етноґрафії і по ветеринариї, по історії і по мінеральоґії і т. и. Сю хибу свого видання добачає добре і сама редакция і „виправдуючи її браком материялу в перші часи істновання товариства, обіцює видавати дальші випуски більше систематично. З статей, що складають перший випуск „Извѣстій“ звертають на себе увагу отсї: д. Короленка „Первоначальное заселенія черноморскими козаками Кубанской области“ — про кольонїзацию Кубани колишнїми Запорожцями за проводом Чепіги і Головатого; д. Дмитренка „Къ исторіи Некрасовцевъ на Кубани“ — про невдатну пробу так званих некрасовських козаків оселити ся на Кубанї, аби спекати ся утисків Московського уряду; статя д. Сисоєва „Очерки изъ исторіи Тмутараканскаго княжества“ переносить читача в давні часи і оповідає про преподобного Никона, черця з Київської печерської лаври, що вийшовши з Київа, оселив ся в Тмутараканї і засновав там монастир; солїдна праця д. Ваганова „Значеніе кордонно-карантинной линіи на границѣ Кубанской области съ Закавказьемъ въ связи съ условіями животноводства въ области“ цїкава для вияснення обставин скотарства на Кубанї і тих заходів, яких уживано для захисту скотини від епізоотий. Окрім занотованих статей „Извѣстія“ містять ще ріжні проґрами, бібліоґрафічний видїл та протоколи засїдань товариства.

Сподїваємо ся, що молоде товариство дальші працї випускати ме справдї більш систематично і провадити ме свою роботу невпинно та енерґічно на користь рідного краю. *С. Є.*